כהן שאינו בקי בהלכות מתנות כהונה

ואמר רב חסדא, עשרים וארבע מתנות כהונה, כהן שאינו בקי בדינם, אין נותנין לו מתנה. אולם דוחה הגמרא שאין לומר כן. וראיה ממה שנינו בברייתא, רבי שמעון אומר, כל כהן שאינו מודה בעבודה[811], אין לו חלק בקדשים. שנאמר: "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה". אין לי אלא כשאינו מודה בהולכה בלבד, מנין לרבות חמש עשרה עבודות, כגון: היציקות והבלילות[812], והפתיתות[813], והמליחות, תנופות והגשות[814] והקמיצות, הקטרות והמליקות[815] וקבלות, הזאות[816], והשקאת סוטה, ועריפת עגלה ערופה, וטהרת מצורע, ונשיאות כפים בין במקדש בין בכל עיר ועיר בבית הכנסת? תלמוד לומר: "מבני אהרן" עבודה האמורה לבני אהרן, וכל כהן שאינו מודה בה, אין לו חלק בכהונה. הרי שכל הבעיה שהכהן אינו מודה. משמע שאם מודה מקבל חלק ואינו צריך להיות בקי בהלכותם?.

אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב, חוטין שבלחי אסורים משום דם. וכל כהן שאינו יודע ליטלם, אין נותנין לו מתנה. אולם אומרת הגמרא שאין לומר כן, ואין צריך ליטלם. שכן אם הבשר הוא צלוי הדם זב ויוצא, ואם מבושל בקדרה, כיון שחתכם ומלח הדם יוצא.

אמר רבא, רב יוסף שאלנו בדיני מתנות כהונה, כדי לבדוק אם נדע להשיב. מה הדין בכהן שחטף מתנות כהונה שתינוקות הוליכום לתתם לכהנים. האם נחשב שעושה כן מחמת חיבוב המצווה, והם שלו שעשה יפה, או שנחשב שמזלזל במצוה? ופשטנו לו, שנאמר בפסוק "ונתן לכהן" ולא שהכהן יטול מעצמו.

---

811 שאמר בלבו 'דברי הבל הן, ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות, אלא משה בדה מלבו'. רש"י.

812 שנותן שמן במנחה ובוללה, וחוזר ונותן עליה שמן – לקיים בה מצות יציקה. רש"י.

813 מנחת מחבת, ומרחשת, ומנחת מאפה תנור – שהיו נקמצות לאחר אפיה: פותתן ומחזירן לסולתן, וקומץ. רש"י.

814 מוליך ומביא; ולא כל המנחות טעונות תנופה והגשה; והתם מפרש להו: 'יש טעונות תנופה ולא הגשה, הגשה ולא תנופה, לא תנופה ולא הגשה' ומה היא 'הגשה'? – מגישה כשהיא בכלי קודם קמיצה, ומגיעה לקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן. רש"י.

815 לא החשיב שחיטה שאף הזר כשר בה. רש"י.

816 היא זריקת דם למזבח, בין הניתזין בפנים על הפרוכת ועל מזבח הזהב, בין הניתזין בחוץ. רש"י.

נטילת מתנות כהונה

אמר אביי, בתחילה היינו חוטפים את המתנות, שהיה נראה בענינו כחבוב מצוה. כיון ששמענו מה שאמר רבא, "ונתן" ולא שיטול מעצמו, הפסקנו לעשות כן. אולם עדיין היינו מבקשים לקבל את המתנות, שהיה נראה לנו כחיבוב המצווה. אולם לאחר ששמענו את הברייתא, שרבי מאיר למד מהכתוב בבני שמואל: "ויטו אחרי הבצע", שלא היה עבירת גזל בידם, אלא ששאלו בפיהם חלק לויה כמעשר ראשון, הפסקנו גם לומר. אולם עדיים אם היו נתנו הייתי לוקח. כיון ששמעתי את הברייתא, הצנועים מושכין את ידיהם בחילוק לחם הפנים[817] והגרגרנים חולקים משקל, שוב לא הייתי לוקח. חוץ מערב יום הכיפורים, שהייתי לוקח כדי שלא ישתכח הדבר שאני כהן. שואלת הגמרא, ומדוע לא לקח כל השנה כדי ישתכח שהוא כהן? עונה הגמרא, שההתעסקות בקביעת עתים ללמד תלמידיו, בעת שהצבור נאספים לבית הכנסת, מנעו ממנו לקחת.

אמר רב יוסף, כהן שיש לו שכן תלמיד חכם שהשעה דחוקה לו, יתן לו חלק מתנותיו לקבל זרוע ולחיים מבני העיר בשביל הכהן והוא יאכלם. ואף על גב שלא מגיעה ההנאה לידי הכהן, מדובר בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות. ולכן נחשב כאילו קיבל.

האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן

רבא ורב ספרא הזדמנו לביתו של מר יוחנא בנו של רב חנא בר אדא, ויש אומרים לבית מר יוחנא בנו של רב חנא בר ביזנא, והכינו מאכל משובח שנקרא 'עגל משולש'. אמר רבא לשמשו של בעל הבית שהיה כהן וקיבל את מתנות הכהונה, 'תן לי רשות ליקח מתנותיך לאוכלם', מפני שהלשון עם הלחיים ניתן לכהנים ורצה לאוכלו עם חרדל[818]. רבא זכה ואכל, ורב ספרא לא אכל משום שלא הגיע לידי השמש. בלילה רב ספרא ראה בחלומו את הכתוב: "מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה חֹמֶץ עַל נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים

817 ביומא שנינו (לט.): 'משמת שמעון הצדיק נשתלחה מארה בלחם הפנים'. רש"י.

818 ואף על גב שרבא גם היה כהן, (בראש השנה יח.) דמבני עלי אתא, ובבכורות (דף כז.) נמי אמרינן 'רבא הוה מבטל תרומת חוצה לארץ ברוב ואכיל לה בימי טומאתו' לא רצה ליטול מעצמו, דכתיב 'ונתן – ולא שיטול מעצמו'. ואף לא רצה לבקש, דתניא 'חלקם שאלו בפיהם'. רש"י.

עַל לֶב רָע״ והכונה כמו שבגד בלוי לא מועיל בעת הקור וכמו שהחומץ שניתן על נתר הוא מזיקו, כן הוא האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן. בא לפני רב יוסף, ושאלו אולי ראיתי כן משום שלא סמכתי על שמועתך, שאמרת שלתלמיד חכם מותר לקבלה אף על גב שלא בא לידיה הכהן? אמר לו, אני התרתי כשבעל הבית מזכה לכהן אחר שאינו כפוף לו, אבל לא לגבי שמש שהוא כפוף לבעל הבית. ועוד, שאני לא התרתי לזכות מתנות לאחר אף על גב שלא באו לידו, רק לאיש שהוא עני ודחוק, אבל לא למי שיש לו יכולת כרבא. וכיון שרב ספרא לא עבר על דברי רב יוסף, מדוע הראו לו כך בחלומו? עונה הגמרא, שהכוונה הייתה כלפי רבא, שלא ידע להבין בטעמו של רב יוסף. ולא הראו לרבא משום שהיה נזוף[819].

אמר אביי לרב דימי, ומהו פשטו של מקרא? אמר לו, בשונה לתלמיד שאינו הגון. שאמר רב יהודה אמר רב, כל השונה לתלמיד שאינו הגון – נופל בגיהנם. שנאמר: ״ כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נֻפָּח יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ״. ואין 'שריד' אלא תלמיד חכם, שנאמר: ״ וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה׳ קֹרֵא״.

אמר רבי זירא אמר רב, כל השונה לתלמיד שאינו הגון – כזורק אבן למרקוליס, שנאמר: ״ כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד״, ועוד נאמר: ״ לֹא נָאוָה לִכְסִיל תַּעֲנוּג״.

אין רושמים בגוי אלא כשמוכח שבא להשתתף

למדנו במשנה, שהמשתתף עם גוי וכהן צריך לרשום. שואלת הגמרא, האם אפילו עם העובד כוכבים, והרי שנינו בברייתא, המשתתף עם כהן צריך לרשום. והמשתתף עם העובד כוכבים, או המוכר פסולי המוקדשין שנפדו ושחטן ומכרן והן פטורין מן המתנות, אין צריך לרשום? עונה הגמרא, הברייתא פוטרת מלרשום כשמשתתף עם עובד כוכבים, כשהטבח מוכר הבשר ומוכח שהגוי שותף. שואלת הגמרא, אם כן מדוע אם מוכר לכהן סוברת הברייתא שצריך לרשום, הרי גם בזה מוכח שהכהן שותף בה?

819 אני שמעתי משום דהטיח כלפי מעלה במסכת תענית (דף כד:): דבעא מיטרא ללא צורך משום 'יקרא דאמיה דשבור מלכא, ואמרינן התם דאיתחזי ליה אבוה בחלמיה ואמר ליה: מי איכא דמיטרח קמי שמיא? אשני דוכתיך! אשני דוכתיה, למחר אשכחיה לפורייה דמרשם בסכיני: שנועדו מלאכי חבלה להורגו בלילה, ולי נראה 'נזוף' – משום האי מעשה. רש״י.

עונה הגמרא, בזה לא יאמרו שהוא השתתף אלא שרצה לקנות בשר. שואלת הגמרא, והרי גם לגבי הגוי אפשר לומר שהוא בא רק לקנות ולא להשתתף?

אין אמונה בעובד כוכבים

אלא הברייתא מדברת כשישב עובד כוכבים על הארגז שנותן בה הטבח המעות, שבזה מוכח שהוא שותף. שואלת הגמרא, אפ כן מדוע בכהן בכזה מקרה צריך לרשום? עונה הגמרא, שאומרים שהוא יושב לשמור על הכסף כנאמן, אבל לא כשותף. שואלת הגמרא, אם כן מדוע בגוי לא נאמר כך? עונה הגמרא, אין אמונה בעובד כוכבים וישראל לא רגילין להאמין בהם. או שנאמר אחרת, כשגוי יושב על התיבה של הכסף, רגיל הוא לצעוק 'אל תתנם בכך אלא בכך', והכל יודעין שיש לו חלק בה. אבל כהן צנוע הוא וסומך על הטבח, ואין הכל יודעין שהוא שותף.

רישום במכירת פוסלי המוקדשים

שואלת הגמרא, מדוע בפסולי המוקדשין אין צריך לרשום, ומשמע שצריך לשנות במכירתם ממכירת חולין, והרי שנינו במשנה בבכורות, פסולי המוקדשין נמכרים באיטליז ונשחטים באיטליז ונשקלים בליטרא? פירש רב אדא בר אהבה לפני רב פפא, המשנה מדברת בבכור ומעשר הנמכרים בתוך הבית שאין קדושה לדמיהן, ולפיכך לא התירו לו בשביל הנאתו לזלזל בהן למוכרן בשוק כדרך חולין אלא בתוך הבית. ואף על פי שמפסיד בדבר, שאין עליהם קופצים כל כך. אבל פסולי המוקדשים שדמי פדיונן נכנסו בקדושתן, אי לא יתירו למוכרם בשוק, לא יפדם מתחילה אלא בזול, ויהיה הפסד להקדש, ולכן הצריכו לרשום.

כהן או גוי שהשתתפו בראש או אחד מאלף בראש

אמר רב הונא, השתתף רק בראש הבהמה, פטור מן הלחי. השתתף ביד, פטור מן הזרוע. השתתף בבני מעיים, פטור מן הקבה. וחייא בר רב אמר, אפילו שותף באחת מהן, פטור מכולן, מהזרוע הלחיים והקיבה. שואלת הגמרא ממה ששנינו, כהן או עובד כוכבים שמכרו בהמה לטבח ישראל ואמרו 'הראש שלי וכולה שלך', ואפילו אחד ממאה בראש פטור. 'היד שלי וכולה שלך', אפילו אין לכהן או לעובד כוכבים חלק בזרוע אלא אחד

ממאה, פטור. 'בני מעיים שלי וכולה שלך', אפילו אחד ממאה בהן פטור. ולכאורה הכוונה שפטור באותו הדבר וחייב בשאר? גוחה הגמרא, לא! הכוונה שפטור מכולם! שואלת הגמרא, אם כן שיהיה כתוב 'פטור מכולן'? ועוד בפירוש שנינו בברייתא, 'הראש שלי וכולה שלך', אפילו אחד ממאה בראש פטור מן הלחי וחייב בכולן. תיובתא דחייא בר רב? תיובתא.

המקיים מצוות נתינת מתנות כהונה כאילו קיים כללות ופרטות שבתורה

אמר רב חסדא, ברייתא זו הטעתה את חייא בר רב. ותחילה מביאה את כל הברייתא ולבסוף מבארת כוונתה. ששנינו, עשרים וארבע מתנות כהונה, וכולן ניתנו לאהרן ולבניו בכלל ופרט, וברית מלח – שכשם שברית מלח אינה שובתת – כך זו לא תשבות. כל המקיימם, כאילו קיים כללות ופרטות שבתורה וברית מלח של קרבנות. וכל העובר עליהם, כאילו עובר על בכלל ופרט וברית מלח. ואלו הם: עשר ניתנו להם בתוך עזרה לאוכלן שם, וארבע בירושלים, ועשר בגבולים.

עשר במקדש: 1. חטאת, 2. וחטאת העוף, 3. אשם ודאי, 4. ואשם תלוי, 5. וזבחי שלמי צבור[820], 6. ולוג שמן של מצורע[821], 7. ושתי הלחם, 8. ולחם הפנים, 9. ושירי מנחות של יחיד, 10. ומנחת העומר[822].

וארבע בירושלים, הנאכלים ומתחלקים לכל העיר: 1. בכור תם, 2. והבִּכורים, 3. וחזה ושוק וארבע חלות המורם מן התודה, וזרוע בשלה וחלה ורקיק המורם מאיל נזיר[823], 4. ועורות קדשים[824].

ועשר נתנים להם בכל ערי ישראל: 1. תרומה, 2. ותרומת מעשר, 3. וחלה, 4. וראשית הגז, 5. ומתנות: הזרוע והלחיים והקבה, 6. וחמשה סלעים של פדיון הבן, 7. ופדיון פטר חמור, 8. ושדה אחוזה, שהקדיש ולא גאלה[825], 9. ושדה חרמים, 10. וגזל הגר[826].

820 כבשי עצרת, והם קדשי קדשים, לאכול בעזרה. רש"י.

821 מה שנשאר ממתנותיו נאכל לכהנים, כדאמרינן במנחות (דף נח.) ובזבחים (דף מד:). רש"י.

822 עומר לא החשיב עם מנחת צבור מפני שהיא מנחת צבור הנקמצת ונאכלת, ואין לך עוד בצבור. רש"י.

823 והשיבם כאחד, משום שדמו זה לזה 'מורם מקדשים קלים', וכן חזה ושוק של שאר שלמים בכלל.רש"י.

824 של עולה, חטאת ואשם. רש"י.

825 ומכרה גזבר לאחֵר, והרי היא יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שאירע בו יובל, שנאמר (ויקרא כז,כא) 'והיה השדה בצאתו ביובל [קדש לה' כשדה חרם] לכהן תהיה אחוזתו'. רש"י.

826 שנשבע לו לשקר ואחר כך הודה לאחר מיתת הגר. רש"י.

ומכך שהברייתא החשיבה את זרוע לחיים וקבה למתנה אחת, סבר חייא בר רב שהמחוייב באחד – מתחייב בכולם, והנפטר מאחת מהן – פטור מכולן. אולם דוחה הגמרא, שגם מורם מתודה ואיל נזיר החשיב כאחד משום שהם דומים זה לזה, כך בהם החשיב כאחד משום שדומים זה לזה.

האם הולכים אחר המחייב או אחר עיקר הבהמה

הסתפקו חכמי הישיבה, כהן שמכר לטבח הראש קודם שחיטה ואמר 'הראש שלך וכולה שלי', מהו? האם הולכים אחר המחייב שנמצא אצל ישראל, או אחר עיקר בהמה והיא של כהן? ומביאה הגמרא ראיה מהברייתא ששנינו, עובד כוכבים וכהן שמסרו צאנם לישראל לגזוז, פטור. הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים אפילו קודם שנגזזו, פטור מראשית הגז. וזה חומר בזרוע ובלחיים ובקבה יותר מראשית הגז, שהלוקח מתנות מן הכהן חייב קודם שחיטה וכל בהמה לכהן חייב במתנות שלא זכה בה קודם שחיטה. הרי מוכח מהברייתא שכתבו 'זה חומר', שהרי לא קנה אלא מתנות, ואמר ש'חייב'! שמע מינה.

המשייר מתנות מתי פטור

שואלת הגמרא, האם מי שאמר לו 'חוץ מן המתנות' פטור מן המתנות, והרי שנינו בברייתא, כהן שמכר בהמה לישראל ואמר לו 'על מנת שהמתנות שלי', ישראל נותנם לכל כהן שירצה? דוחה הגמרא, אין ראיה מהברייתא שיש הבדל בין לשון 'חוץ' שמשמעותו לשון שיור ולא מכר המתנות, וכיון שהם של הכהן הלוקח פטור. אולם אם אמר 'על מנת' שהוא לשון תנאי, הכל מכר לו על מנת שיתנם לו, והוא אין בו כח להתנות! שואלת הגמרא מברייתא, 'על מנת שהמתנות שלי', המתנות שלו? עונה הגמרא, הברייתות נחלקות אם 'על מנת' לשון שיור, או לשון מתנה ולא שיור.